

Received / Makale Geliş Tarihi 24.09.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 30.11.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 10(101), 3228-3239

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10256969

Fatih Akçay

<https://orcid.org/0009-0003-2283-6351>

Ondokuzmayıs Üniversitesi, Turizm İşletme Fakültesi, Enstitüsü Yüksek Lisans Programı, Samsun / TÜRKİYE

Eda Akçay

<https://orcid.org/0000-0001-5232-6633>

Ondokuzmayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Enstitüsü Yüksek Lisans Programı, Samsun / TÜRKİYE

Özel Eğitim Meslek Okullarından Mezun Olan Öğrencilerin İstihdam Edildiği Sektörlerin Değerlendirilmesi Samsun Örneği

Evaluation of the Sectors Where Students Graduated from Special Education Vocational Schools Are Employed Samsun Example

ÖZET

Engelli bireylerin toplum hayatına kazandırılması gerekmektedir. Bu konuda işveren kurumlar gerekli çabayı göstermelidirler. Dezavantajlı grupta yer alan bireylerin istihdamı iş öncesi beceriler ve meslek sonrası becerileri içermektedir. Bu becerilerin kazandırılmasında Özel Eğitim Meslek Okullarının yeri büyük öneme sahiptir. Bu çalışmada, 2022-2023 Eğitim-Öğretim döneminde Samsun ili merkezinde yer alan, bakanlığa bağlı Özel Eğitim Meslek Okulları'nda mezun olan hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin istihdam edildiği sektörlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bunun için özel eğitim meslek okullarından mezun olan öğrencilerin mezuniyet sonrası istihdamlarını araştırmak için Samsun ili özel eğitim meslek okulundan mezun olan öğrencilerin işe yerleştirme istatistiksel verileri tarama yöntemi ile elde edilmiştir. Elde edilen verilerde turizm sektörüne yerleştirilen öğrenci sayısı belirlenerek turizmin özel eğitim öğrencilerinin istihdamında yeri araştırılmıştır.

Bu çalışmada özel eğitim meslek okullarında eğitim alan öğrencilerin işe yerleştirme ve iş yaşamında yer aldıkları sektörler tespit edilerek bu sektörler içerisinde turizmin yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Diğer taraftan özel eğitim meslek okulundan mezun olan bireylerin iş yaşamında kazandıkları deneyimlerin meslek okulunda aldıkları eğitim öğretim ile karşılaştırılması sağlanmıştır. Bu kapsamda Samsun ilinde bulunan özel eğitim meslek okulundan mezun olan öğrencilerle istihdam edilen öğrencilerin verileri istatistiksel olarak karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucuna bağlı olarak engelli bireylerin işe yerleştirme sonucunda özel eğitim meslek okullarının etkisinin bulunduğu görülmüştür. Özel eğitim meslek okullarının istihdamda katkı sağladığı mezun ile işe giren öğrencilerinin karşılaştırılması sonucunda iş istihdam oranının yüksek olduğu verisi elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli mezunlar, Özel eğitim, Meslek Okulu, istihdam.

ABSTRACT

Disabled individuals need to be integrated into social life. Employer institutions should make the necessary efforts in this regard. The employment of individuals in the disadvantaged group includes pre-job skills and post-job skills. The place of Special Education Vocational Schools is of great importance in providing these skills. This study, it was aimed to evaluate the sectors where students with mild mental disabilities who graduated from Special Education Vocational Schools affiliated with the ministry, who were in the center of Samsun province in the 2022-2023 academic year, were employed. For this purpose, in order to investigate the post-graduation employment of students who graduated from Special Education Vocational Schools, job placement statistical data of students who graduated from Special Education Vocational Schools in Samsun province were obtained by scanning method. In the data obtained, the number of students placed in the tourism sector was determined and the place of tourism in the employment of special education students was investigated.

In this study, aims to determine the sectors in which students studying in special education vocational schools are involved in job placement and business life and to determine the place of tourism within these sectors. On the other hand, the experiences gained in business life by individuals who graduated from special education vocational schools were compared with the education they received in vocational schools. In this context, the data of the students who graduated from the Special Education Vocational School in Samsun and the students who were employed were compared statistically. Based on the results of the study, it was found that special education vocational schools had an impact on the job placement results of disabled individuals. As a result of comparing the graduates and employed students of Special Education Vocational Schools, which contribute to employment, data was obtained that the employment rate is high.

Keywords: Disabled graduates, Special education, Vocational School, employment.

1. GİRİŞ

Engelli bireylerin toplum hayatına kazandırılması özel eğitim alanında her kademe ve düzeyde okul öncesi dönemden başlanarak ilk, orta ve lise kademelerinde bireylerin özür ve özelliklerine yönelik birçok eğitim kurumunda özel eğitime gereksinim duyan bireylere eğitim verilmektedir (Altınkurt,2008).

Bu eğitim kurumlarında amaç özel eğitime gereksinim duyan bireyi sosyalleştirmek, günlük yaşam becerilerinde kendi hayatını bağımsız olarak sürdürecektir davranışları kazandırmak ve meslek sahibi yapabilmektir.

Özel eğitim meslek okulları da bireyleri sosyalleştirmenin yanında dokuzuncu sınıftan itibaren uygun olan dallarda öğrencinin durumunu belirlemek, onuncu sınıfa geldiğinde öğrencinin yatkın olduğu alan dalını belirlenerek bireye uygun olan dalda on bir ve on ikinci sınıfta eğitimine devam ederek on ikinci sınıfta almış olduğu staj eğitiminden sonra meslek sahibi olmasını sağlamaktır.

Meslek öğrenen bireylerin istihdamı iş öncesi beceriler ve meslek sonrası becerileri içermektedir. Bu becerilerin kazandırılmasında özel eğitim meslek okullarının yeri büyük öneme sahiptir.

1.1. Özel Eğitim Nedir?

Özel Eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitim yönünden ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli eğitimi almış öğretmen, geliştirilmiş eğitsel programlar ve yöntemler ile onların özellik ve özürlerine uygun fiziksel ortamlarda yürütülen eğitime "özel eğitim" denir.

Diğer bireylerden farklı ve özel eğitime gereksinim duyan çocuklara sağlanan üst yetenekli bireyleri performansları doğrultusunda en üst düzeye ulaşmasını sağlayan geri kaldığı performansını engele varmasını engelleyen, özel eğitime gereksinim duyan öğrenciyi kendine yeter birey haline ulaştırarak diğer çevresindeki insanlarla bir arada olmasını ve kendi başına, üreten insan olmasını sağlayacak yetenekle geliştirilen çalışmalardır. Özel gereksinim hali fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluklar şeklinde sıralanabilir.

Engellilik çeşitleri şöyle sıralanabilir:

- Fiziki durum
- Ani beyin hasarları
- Kas hastalıkları
- Görme becerisi kaybı
- İşitme becerisi kaybı
- Duyusal ve Ruhsal yönden geri kalma
- Süregelen süreğen rahatsızlık
- Zihin yönünden özel gereksinim duyan bireyler
- Otizm spektrum bozukluğu olan kişiler
- Down hastalık tablosu tanımlı kişiler
- Hiper aktivite tanımlı kişiler
- Disleksisi olan bireyler
- Çoklu engel durumu olan bireyler

Özel eğitim özel gereksinime ihtiyaç duyan bireylerin eğitim ve öğretim almaları sağlanarak gündelik hayata aktif katılıma katkı sağlamayı hedeflemektedir. Özürlü denilip toplumdan dışlanmak yerine toplum hayatına karışması ve iş sektöründe yer alması engelli bireylerin ruhsal ve fiziksel gelişimine etki edecektir. Özellikle turizm sektöründe garsonluk, otel işletmeciliği, temizlik, santral gibi alanlarda iş imkânının sağlanması maddi manevi isteklendirme duygusunu arttıracaktır. Özel eğitimli bireylerin istihdamında işverenin tutumu ve beklentileri de önem arz etmektedir. Özel eğitim öğrencilerinin istihdamında devamlılık ve süreklilik gereklidir. Bu istihdamın sağlanabilmesi için özel eğitim meslek okullarında istihdama yönelik eğitim alınması gereklidir.

1.2. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Bireylerin Özür ve Özellikleri

Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin özellikleri doğrultusunda eğitim aldığı alan özel eğitim alanıdır. Alınan eğitimle birlikte özel eğitim bireylerinin iş hayatında yer alması sağlanacaktır. Bunu gerçekleştirmeyi sağlayan okullar Özel Eğitim Meslek Okullarıdır. Bu okullarda hafif düzey zihinsel yetersizliğe sahip olan öğrencilerin gündelik yaşama uyum sağlamalarının yanı sıra toplum hayatında yer almaları iş hayatına atılmaları hedeflenmektedir (Özbey,2018).

Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin özür özellikleri Zihinsel yönden özel gereksinime ihtiyaç duyan bireylerde diğer gelişim dallarında olduğu gibi, motor beceriler gelişimi yönünden de eksiklikler vardır.

Motor becerilerinde gelişim alanı, fiziksel ilerleme ve büyüme ile eşgüdümlü bir şekilde ilerlemektedir. Zihinsel yetersizliğe sahip olan bireylerde genellikle metabolizma ve endokrin alanlarında bozulmalara veya genetik değişimlere bağlı olarak fiziksel ilerleme ve gelişim yönünden özel gereksinimi olmayan arkadaşlarının gerisindedir. Sonucunda bireyde ince ve kaba motor yetenekler ile el-göz eşgüdümünü de bozmakta ve etkilemektedir. Zihinsel yönden özel gereksinimi olan bireylerin sahip olduğu zayıf kas yapısı ve yetersiz eklem yapıları, hayatlarının ilk zamanlarından başlayarak motor beceriler yönünden istenilen aşamalara gelmelerinde geride kalmalarına sebep olmaktadır.

Araştırmalarda, zihinsel yönden özel gereksinimi olan bireylerin sosyal yönden ilerlemelerindeki geriliklerinden dolayı fiziksel çalışmalara dâhil olmada zorluk yaşadıkları ya da çok az katılım sağlamalarıdır. Özel eğitime ihtiyaç duyan fertlerin özür özelliklerini sıralayacak olursak:

- Zekâ geriliği
- Duygu ve davranış bozukluğu
- İşitme ve görme zorluğu
- Öğrenme durumunda gerilik
- Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler
- Beden ve sağlıkla ilgili yetersizlikler
- İleri derece yetersizlikler.

1.3. Amaç

Araştırmanın amacı özel eğitim meslek okulunda eğitimini tamamlayan bireylerin işe girmeleri, özellikle konaklama merkezi alanında çalışma durumu kıyaslanarak özel eğitim meslek okullarının özel gereksinimi olan bireylerin işe yerleşmelerine katkısının ne durumda olduğunun belirlenmesi hedeflenmiştir.

Bu hedefler belirlenerek alınarak aşağıdaki sorulara cevap alınmaya çalışılmıştır.

1. Özel eğitim meslek okullarında eğitimini tamamlamış bireylerin işe girme durumu nedir?
2. Özel eğitim meslek okullarında eğitimini tamamlamış bireylerin Konaklama Hizmetleri alanında işe yerleşme durumu hangi seviyededir?
3. Özel eğitim meslek okullarının özel gereksinimi olan bireylerin işe yerleşmelerine katkıları ne durumdadır?

Tablo 1 Zeka Bölüm Puanları

ZEKA BÖLÜM PUANI	HAFİF	ORTA	AĞIR	ÇOK AĞIR
	50-55 ARASI	35-50 ARASI	25-30 ARASI	20-25 ARASI VE ALTI

2. GİYİM ÜRETİM TEKNOLOJİSİ ALANI

Giyim Üretim Teknolojisi Dalı Öğretim Programında amaç; zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğuna sahip olan bireylerin bölüme ilişkin mesleki durumlarının ilerletilmesi, çalışma yaşamına dâhil olmasının desteklenerek ve içinde bulunduğu insanlarla bir araya gelmelerini sağlamaktır. Alanın ihtiyaçlarına göre giyim atölyesinin yeterlilikleri belirlenerek bilgi ve alınan duruşa bağlı olarak planlama yapılmış öğretmenlere kaynak olarak sunulması gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma sonucunda zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğuna sahip olan bireylere çalışma sahalarında yapılan alan uygulamaları sonucunda temel mesleki yeterliliklerin kazandırılmasının yanında toplumsal hayata katılımın sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu alan adlandırılırken örgün ve yaygın meslek edindirme kurumları tarafından verilen standartlar göz önüne alınmıştır.

2.1. Alan Tanımı

Giyim üretim alanı öğrencisi alanına ait bilgi, beceri, tutum ve iş alışkanlıklarına sahip meslek çalışanlarının yetiştirilmesine yönelik eğitim verilen bir daldır.

Giyimde üretim kısmına ait meslek elemanının yetiştirilmesine yönelik eğitim veren bu alanın, zihinsel yönden özel gereksinimi / otizmi spektrum bozukluğu olan bireylerin eğitim düzeyleri, ihtiyaç, ilgi, yetenek ve bireysel ayrılıkları da dikkate alınarak programda belirlenmiş yeterliliklere sahip meslek çalışanı yetiştirmeye yönelik eğitim verilen dal olarak tanımlanması öngörülmüştür.

2.2. Alan Amacı

Bu alanda zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğu olan kişilere; giyim üretim çalışanı dalına ait becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir.

3. EL SANATLARI TEKNOLOJİSİ DALI

El sanatları teknoloji dalı zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin alana ilişkin mesleki durumlarının iletilmesi, çalışma yaşamına katılımının sağlanması ve çevresiyle iç içe olmalarını gerçekleştirmektir.

Programın ilerleyebilmesi konusunda iş sektörü göz önünde bulundurularak iş alanında çalışan kesim, akademisyenler, özel eğitim öğretmenleri ile birlikte çalışılmıştır.

Alanın ihtiyaçlarına göre oluşturulan programın öğrencilere yönlendiricilik yapması ve öğretmenlere kaynak olması yönünden değerlidir.

Bu çalışma sonucunda zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğuna sahip olan bireylere çalışma sahalarında yapılan alan uygulamaları iş yeterliliklerin ilerlenmesi hayata katılımın gerçekleştirilmesini amaçlanmaktadır.

3.1. El Sanatları Alanını Tanım ve Hedefi

El Sanatları Teknolojisi Çerçeve Programında;

1.El Ürünleri

2.Dekoraktife

3.Ev tekstilini bulundurmaktadır.

Bu alanda hizmet edindirme kriterleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

3.2. Alan Açıklaması

Zihin yönünden özel gereksinimi / spektrum bozukluğu bireyler için ise eğitim seviyeleri, ihtiyaçları doğrultusunda, ayrılıkları da göz önüne alınarak programda belirlenmiş yeterliliklere sahip meslek çalışanı yetiştirmeye yönelik eğitim verilen dal olarak tanımlanması öngörülmüştür.

3.3. Alan Amacı

Bu alanda zihinsel yönden özel gereksinimi / otizmi spektrum bozukluğu olan kişilere dekoratif ev sektörüne yönelik hedefleri bulunmaktadır.

4. YİYECEK İÇECEK BÖLÜMÜ

Bu bölüm zekâ yönünden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin alana ilişkin mesleki durumlarının iletilmesi, çalışma yaşamına katılımının sağlanması ve çevresiyle iç içe olmalarını gerçekleştirmektir.

Program oluşturma aşamasında iş hedeflerine yönelik ihtiyaçların dikkate alınması amacıyla iş dalında ve eğitim paydaşlarının tümü ile çalışılmıştır.Çalışma sonucunda zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm

spektrum bozukluğuna sahip olan bireylere çalışma sahalarında yapılan alan uygulamaları sonucunda temel mesleki yeterliliklerin kazandırılmasının yanında toplumsal hayata katılımın sağlanması amaçlanmaktadır.

4.1. Yiyecek İçecek Hizmetleri Alanı Tanım ve Amacı

Yiyecek İçecek Hizmetleri dalı bölümleri;

1. Mutfak bölümü
2. Servis ve Bulaşık alanlarını içermektedir.

Bu alan adlandırılırken örgün ve yaygın mesleki eğitim okullarında uygulanan alan dal yapısı ile mesleki gelişimi ve yeterlilikleri göz önünde bulundurulmuştur.

4.2. Alan Tanımı

Zihin yönünden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğu bireyler için düzeyleri, ihtiyaç, ayrılıkları da dikkate alınarak programda belirlenmiş yeterliliklere sahip meslek çalışanı yetiştirmeye yönelik eğitim verilen dal olarak tanımlanması öngörülmüştür.

4.3. Alan Amacı

Bu alanda hafif düzeyde Zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğu olan bireylere; mutfağa yönelik beceri dallarına ait yeterliliklerinin kazandırılması hedeflenmektedir.

5. KONAKLAMA HİZMETLERİ ALANI

Konaklama amacı; zeka yönünden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin alana ilişkin mesleki durumlarının iletilmesi, çalışma yaşamına katılımının sağlanması ve çevresiyle iç içe olmalarını gerçekleştirmektir.

Program oluşturma aşamasında iş sektörüne yönelik ihtiyaçların dikkate alınması amacıyla iş dalında çalışan ve eğitimin bütün paydaşlarının görüşlerine önem verilmiştir. Alanın ihtiyaçlarına göre hazırlanan iş analizleri doğrultusunda konaklama yeterlilikleri ve alanları belirlenmiştir. Belirlenen alanlara ilişkin işlem analizleri beceri, bilgi ve alınan duruş olarak ele alınmıştır. İşlem analizleri, öğrencilerin eğitsel durum düzeyinin belirlenmesi ve öğretimin planlanması aşamasında öğretmenlere kaynak olması açısından değerlidir.

Bu alışma sonucunda zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğuna sahip olan bireylere çalışma sahalarında yapılan alan uygulamaları sonucunda temel mesleki yeterliliklerin kazandırılmasının yanında toplumsal hayata katılımın sağlanması amaçlanmaktadır.

5.1. Konaklama Hizmetleri Alanı Tanım ve Amacı

Konaklama hizmetleri bölümüne ait becerileri kazandırmaya veya artırmaya yönelik eğitim ve öğretimin yapıldığı daldır.

Bu alan adlandırılırken örgün ve yaygın mesleki eğitim okullarında uygulanan alan dal yapısı ile mesleki gelişim tarafından yeterlilikler göz önünde bulundurulmuştur.

5.2. Alan Tanımı

Konaklama hizmetleri alanına ait bilgi, deneyim, tutum, beceri ve iş alışkanlıklarına sahip meslek elemanlarının yetiştirmemesine yönelik eğitim verilen bir alandır.

Zihinsel yönden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için ise eğitim düzeyleri, ihtiyaç, ilgi, yetenek ve bireysel ayrılıkları da dikkate alınarak programda belirlenmiş yeterliliklere sahip meslek çalışanı yetiştirmeye yönelik eğitim verilen dal olarak tanımlanması öngörülmüştür.

5.3. Alan Amacı

Bu alan/dalda zeka yönünden özel gereksinimi / otizm spektrum bozukluğu olan bireylere; iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini alarak konaklama hizmetleri alanına ait becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir.

6. STAJ VE MEZUNİYET SONRASI İSTİHDAMLARI

Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliğine göre ilköğretim programlarını tamamlayan hafif düzey zihinsel engelli öğrencileri için iş ve meslek becerisi kazandırmak için özel eğitim meslek okulları açılmaktadır. Bu eğitim kurumlarında iş ve beceri kazandırmak için akademik ve uygulama dersleri bulunmaktadır.

Otizm sınıfı 4 kişiden oluşurken hafif düzeye engelli öğrencilerin sınıfı 10 kişiden oluşmaktadır. Atölyedeki eğitimleri ile iş becerisi kazandırılan öğrenciler özel eğitim öğretmenleri ile akademik beceriler kazanması hedeflenmektedir.

Özel eğitim meslek okullarında dört yıl boyunca eğitimlerini tamamlamış olan öğrencilere “Özel Eğitim Meslek Okulu” diploması adı altında belge verilmektedir. Bu diploma ile EKPSS sınavı ile kamuda istihdam edilmesi sağlanmaktadır. Zihinsel engelli bireyler için işletmelerde iş imkânı sağlanması özel eğitim öğrencilerine staj imkânı sunmuştur.

9. sınıftan itibaren öğrencilerin sigortası yapılmaktadır. Veliden izin alınan özel eğitim meslek okulu öğrencisi koordinatör öğretmenin işletmelerde devamsızlık çizelgesi ile takibi yapılır. Bu şekilde iş deneyimi kazanması sağlanır (Şener ve Tanrıseven,2017).

Engellilerin istihdamı ekonomiye katkı sağlayarak sosyal ve toplumsal becerileri gelişmiş olacaktır. Zihinsel engelli bireylerin yetenekleri doğrultusunda iş alanlarının bulunması küreselleşen dünyada teknolojinin de gelişmesiyle birlikte iş sektörünün ilerlemesini gerçekleştirecektir.

Hafif düzey zihinsel engellilerin istihdamının önündeki engellerle bakacak olursak işletme sahiplerinin bilinçsiz tutumu, öğrencilere olumsuz bakış açısı, mesleki ve teknik liselere tanınan staj zorunluluğunun özel eğitim meslek okullarına tanınmaması yer almaktadır.

İlgili kanunun 14. Maddesinde “Engellilerin iş gücü piyasası ve çalışma ortamında sürdürülebilir istihdamı için kendi işini oluşturmaya yardım ve mesleki rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesi de içinde olmak üzere gerekli tedbirler alınır” şeklinde belirtilmiştir. İşe yerleşme sürecinde bireye karşı ayrımcılığa yönelik hiçbir uygulamaya gidilmeyeceği ifade edilmektedir (Kurt,2020).

Zihinsel yönden özel eğitime gereksinim duyan bireyler kamuda iki şekilde yerleştirilmektedirler: Orta - ağır düzey zihinsel özel eğitime gereksinim duyan bireyler çekilen kura yoluyla hafif düzey zihinsel özel eğitime gereksinim duyan bireyler ise “EKPSS” den aldıkları puanla işe yerleştirilmektedir.

7. AB VERİLERİNDE TÜRKİYE’DE ENGELLİ İSTİHDAMININ ÖNEMİ

İlerleme Raporunda engelli istihdamına dair yer verilen ifadeler

2000 yılında Çalışma Kanunu’nda özel eğitime gereksinim duyan bireyler için bölümler bulunmaktadır (TDİR, 2000: 38).

2002 yılında toplumsal alanla birlikte engellilerin iş alanında çok bir ilerleme olmamıştır (TDİR, 2002: 80).

2004 yılında bir önceki rapora göre alınan özel eğitime gereksinim duyan birey sayısında önemli yükselme olmuştur (TDİR, 2004: 38).

2007 yılında özel eğitime gereksinim duyan bireylerin işe yerleştirilmelerini desteklenmesi sağlanmıştır (TDİR, 2013: 59).

2010 yılında özel eğitime gereksinim duyan bireylerin kamuda işe başlamaları, iş sektöründe gerekli değer verilmesine yönelik tedbirler alınmıştır (TDİR, 2013: 59).

2011 yılında özel eğitime gereksinim duyan bireylerin iş imkânlarını artırmak gerekli çabalar sağlanmasına karşın gerekli tedbirlerin arttırılması da gerekmektedir.

2012 yılında özel eğitime gereksinim duyan bireylerin kamuda yerleştirilmeleri gerçekleştirilmesinin yanında iş sektöründe engelli birey alımlarında artış olmuştur (TDİR, 2012: 66).

2013 yılında özel eğitime gereksinim duyan bireylerin kamuda yerleşmeleriyle ilgili, çalışmalar arttırılmış engelli bireylerin sektör tarafından tercihinde azalma olmuştur (TDİR, 2014: 57).

2014 yılında yeni yasa özel eğitime gereksinim duyan bireyleri korumaya yönelik önlemler almış ve bu bireylerin maaşları hazine tarafından ödenmeye başlanmasına yapılan düzenlemeler önemlidir (TDİR, 2014: 57).

2015 yılında istihdamına önem vermeyen iş yerlerine cezalar verilmeye başlanmasıyla birlikte iş sektöründe engellilere ayrılan pay istenilen düzeye ulaşmamıştır.

2016 yılında engelli bireylerin iş istihdamında oranı %3 oranında diğer yıllara göre artış sağlamışken istenilen hedef sağlanamamıştır (TDİR, 2016: 15)

2018 yılında devlet Memurları Kanunu, kamu hizmetini; sözleşmeli memurlar, geçici personel ve diğer işçiler gibi aynı mevzuata tabi olmayan farklı kategorilerdeki kamu görevlilerini içine alan son derece geniş bir kapsamda tanımlamaktadır. 2016 ve 2017’de yaklaşık %37 olan kadınların kamu hizmetine katılım oranının ve üst düzey kadın yönetici oranının (2016’da %7,6 ve 2017’de %7,8) artırılması gerekmektedir. Engelli bireylerin istihdam oranı %3’lük hedefin altındadır.(TDİR, 2018: 20) Engelli kişiler, iş gücü piyasasına erişimde zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (TDİR, 2018: 85)

2019 yılında cinsiyet eşitsizliği bulunurken engelli bireylerin iş piyasasında yer edinme oranları konusunda sıkıntılar bulunmaktadır.(TDİR, 2019: 96)

2020 yılında özel eğitime gereksinim duyan bireyleri iş sektörüne yerleştirmek için daha fazla çabaya ihtiyaç vardır (TDİR, 2020: 96). Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, engellilerin ihtiyaçlarını ele almaya yönelik “2030 Engelsiz Vizyon Belgesi”ni hazırlamıştır. Bağımsız yaşam ve kapsayıcı, erişilebilir bir toplum, sekiz öncelikli politika alanı arasında yer almaktadır.

8. ENGELLİLERİN İSTİHDAMININ ARTIŞ SAĞLANMASI İÇİN TEŞVİKLER

Engellilerin işe alınmasında Türkiyede devletin sunduğu sigorta ve diğer teşvikler önemli bir yer bulundurmaktadır (Öztürk,2012). Engelli kişilerin işveren sigorta prim payları Hazine tarafından tahsis edilmektedir. Engellileri çalıştırma sorumluluğunu yerine getirmeyen işverenden elde edilen gelir engellilerin iş kurmaları, işe yerleştirilmeleri ve işe uyum sağlamaları için kullanılmaktadır. İşkur kayıtlı engellere iş ve meslek danışmanlığı, mesleki gelişimlerini sağlamak için kurs ve işbaşı programları uygulanmaktadır.

Engelli İstihdam oranının daha da fazla olması için;

- Engellilere iş disiplini ve doğru iletişim ile ilgili seminerler verilmesi
- İŞKUR ve Halk Eğitim Merkezleri tarafından staj gibi olanakların verilmesi
- Engellilerin işe başlama sürecinde maaş ve sigortalarının devlet tarafından verilmesi
- Engellilerin raporları hazırlanırken engelli bireylerin hangi alanda çalışabilecekleri konusunda detaylı rapor hazırlanmalı,
- Engelli bireylerin çalıştırma zorunluluğu %3 ten fazla olması sağlanması,
- Engelli bireylere yönelik ön yargının değiştirilmesi,

Engelli bireylere yönelik kanun maddesinin 3. Maddesine göre; engelli bireylerin iş istihdamının sağlanması için devlet maddi ve manevi desteklerin düzenlenmesine önem verdiği belirtilmektedir. Böylece engelli istihdamına devlet gerekli desteği kanun ve yasalarla güvence altına almıştır. Engelli istihdamının sağlandığı iller içerisinde de Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ön sıralarda yer alırken 81 ilde de gerekli çalışmaların yapılması engelli istihdam oranının artmasını sağlayacaktır (Aydın vd., 2014).

Tablo 2 Engeli Bulunan Bireylerin Çalıştığı Birimler

İdari ve mali işler	Tıbbi Hizmetler	Eğitim Öğretim Hizmetleri	Personel Dairesi	Teknik Destek Birimleri	Diğer
28,2	21,7	18,3	4,8	7,4	12,3

9. YÖNTEM

Hafif düzey zihinsel engellilerin özel eğitim meslek okulu mezun sayısı ile iş istihdamı sağlayan öğrenci sayısının karşılaştırıldığı nicel araştırma içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizi ile amaçlanan elde edilen verileri toplayıp açıklamaktır. Bu araştırma ile mezun öğrenci sayısı ile istihdam olan öğrenci sayısı karşılaştırılarak özel eğitim meslek okullarının engelli istihdamına katkısı bulunmuştur.

10. Tablo 3 Mezun Öğrenci ile İstihdam Sayısı

Eğitim –öğretim dönemi	Mezun sayısı	İstihdam sayısı	Turizm sektöründe istihdam sayısı	İşin özelliği (hizmet sektörü)	İşin özelliği (üretim sektörü)
2018-2022	187	63	17	24	22

10.1. Problem

Zihinsel engelli bireylerin toplum hayatına katılarak istihdam edilmesi onların maddi manevi gelişimlerini geliştirecektir. Günümüzde engelli bireylere bakış açısı ve iş istihdamında az sayıda yer alması büyük bir problem teşkil etmektedir. Özel eğitim meslek okullarından mezun olan öğrencilerin iş istihdamında yeri istihdam sürecinde yer alan tüm paydaşlarla görüşülerek araştırılmıştır.

Mezun olan öğrenci sayısı ile istihdam edinilen öğrenci sayısı karşılaştırılarak özel eğitim meslek okullarının iş becerisi kazandırarak sosyal hayata uyum konusunda etkisi araştırılarak var olan problemin giderilmesi ile ilgili çalışma yapılmıştır.

10.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma konusunun amacı Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim meslek okullarında hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilere verilen eğitimle istihdamları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Engelli öğrencilere yönelik istihdam politikaları ile verilen eğitim in beklentileri karşılaması ve istatistiksel verilerle karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda:

- 1.Özel eğitim meslek okullarından mezun olan öğrencilerin işe yerleştirme oranı nedir?
- 2.Özel eğitim meslek okullarından mezun olan öğrencilerin turizm sektöründe istihdam oranı ne kadardır?
- 3.Özel eğitim meslek okullarının özel öğrencilerin iş istihdamına katkısı nedir?

Sorularına cevap aranmıştır.

10.3. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2018-2022 yılları ile sınırlıdır.

Araştırma Samsun ili özel eğitim meslek okullarıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırma özel eğitim meslek okulu mezunu olan 187 öğrenci ile sınırlıdır.

10.4. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2018-2022 yılları arasını kapsayan özel eğitim meslek okullarından mezun olan 187 öğrenciyi kapsamaktadır. Bunun için Samsun ili özel eğitim meslek okullarından mezun olan öğrenci sayısı tespit edilmiştir.

10.5. Veri Toplama

Araştırmanın amacına bağlı olarak tarama yöntemi ile özel eğitim meslek okullarından mezun olan öğrenci sayısı tespit edilmiştir.

Veri toplanırken alan yazın taraması yapılmıştır. Alan yazın taraması yapıldıktan sonra mezun olan öğrenci sayısı ile iş istihdamı gerçekleştirilen sayı verileri karşılaştırılarak yorumlama yapılmıştır.

Özel eğitim meslek okullarında öğrenim gören bireylerin gördükleri eğitimin mesleki gelişimine etkisi ve içeriği istihdam süreci değerlendirilmiştir.

Engelli bireylerin iş sektöründe aktif katılımı ülke ekonomisine katkı sağlamanın yanında iş dünyasına istihdamları ile toplumda yer alarak duygusal, psikolojik ve iletişim yönünden gelişimlerin yanı sıra maddi kazanç da sağlamalarını gerçekleştirecektir (Uzun,2007).

Sektöründe elde edilen veriler özel eğitim meslek okullarından mezun olan öğrencilerin iş istihdamı özellikle turizm alanında istihdamının oranını tespit edilmesini sağlamıştır.

Özel öğrencilerin iş hayatında aktif katılım sağlaması dünya ve ülke ekonomisine katkının yanı sıra işverenin iş sektöründe başarısının da artmasına yardımcı olacaktır.

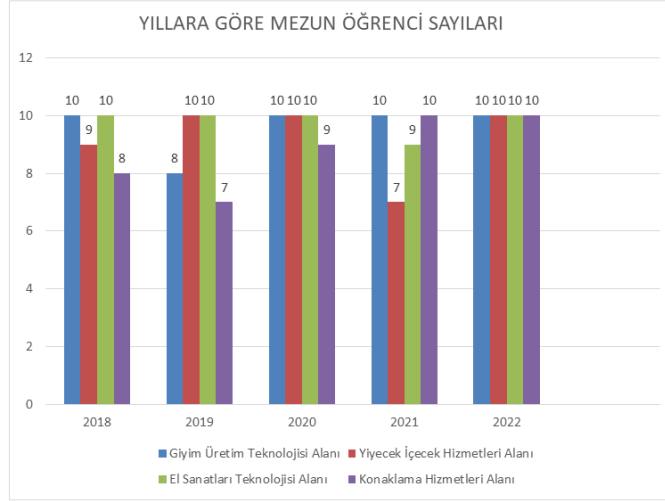
10.6. Verilerin Analizi

Elde edilen istatistiksel veriler elde edildikten sonra hafif düzey engelli bireylerin iş sektöründe özellikle turizm alanındaki yerde özel eğitim meslek okullarının katkısı değerlendirilmiştir.

İçerik analizi yöntemi ile elde edilen veriler yorumlanmıştır. Bu yorumlama tablo üzerinde gösterilerek yorumlanmıştır. Engellilerin toplumsal kültürel ötekileşmesi engellenerek iş kolunda yer alması sosyal ve

ekonomik yönden kalkınmayı sağlayacaktır. BM engellilerin eğitim, dinlenme, istihdam, gelir, aile hayatına vurgu yapmıştır.

Engelli İstihdamında Avusturalya, Brezilya, Kanada, ABD, Almanya, Endonezya, Meksika örnek ülkeler arasında gösterilebilmektedir. Elde edilen veriler 187 Mezun olan öğrenci içinden 63 öğrencinin istihdam edildiği 17 öğrencinin ise turizm sektöründe yer aldığı verisine ulaşılmıştır. Bu veriler bize Özel Eğitim Meslek Okulu öğrencisine ayrılan iş alanının yetersiz düzeyde olduğunu göstermektedir (Çıngı ve Eripek, 2002).

Grafik 1- Yıllara Göre Mezun Öğrenci Sayıları

2018 -2022 yılları arasında son beş yılda giyim üretim teknolojisi alanı, yiyecek içecek hizmetleri alanı, el sanatlarıteknolojisi alanı, konaklama hizmetleri alanlarından mezun olan öğrencilerin yıllara göre sayıları belirtilmiştir.

Grafığe göre:

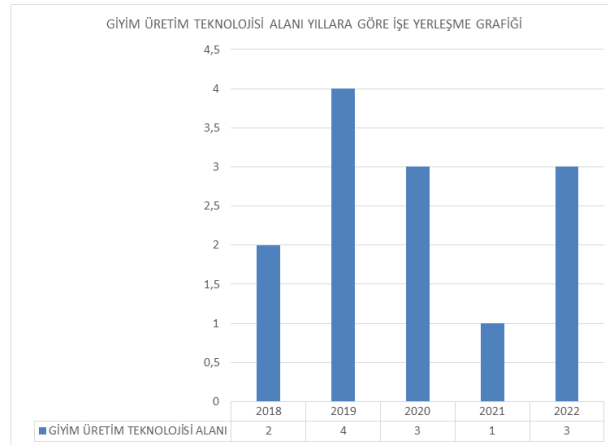
2018 yılında giyim ve el sanatları alanından 10, yiyecek alanında 9, konaklama alanında 8 öğrenci kayıt olmuştur.

2019 yılında giyim alanında 8, yiyecek ve el sanatları alanında 10, konaklama alanında 7 öğrenci kayıt olmuştur.

2020 yılında giyim, yiyecek ve el sanatları alanlarında 10, konaklama alanında 9 öğrenci kayıt olmuştur.

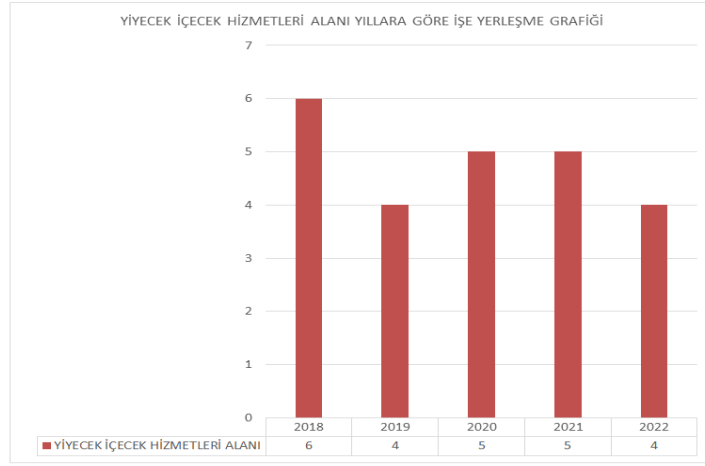
2021 yılında giyim ve konaklama alanlarında 10, yiyecek alanında 7 ve el sanatları alanında 9 öğrenci kaydı yapılmıştır.

2022 yılında ise giyim, yiyecek, el sanatları ve konaklama alanlarına 10 öğrenci kaydı yapılmıştır.

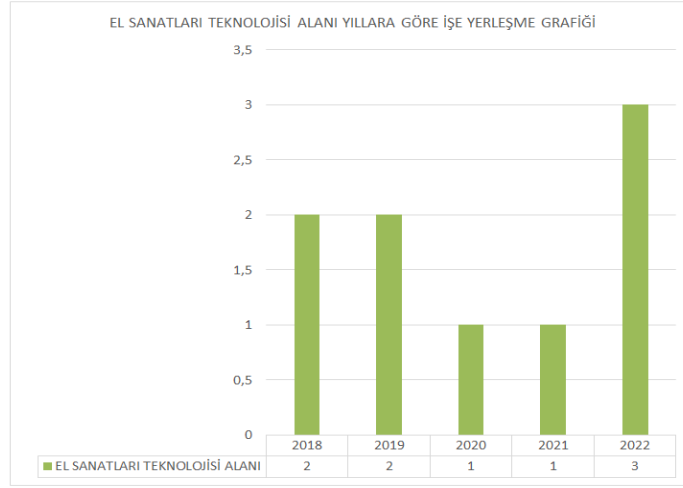
Grafik 2- Giyim Üretim Teknolojisi Alanı Yıllara Göre İşe Yerleşme Grafiği

2018 – 2022 yılları arasında son beş yılda giyim üretim teknolojisi alanından mezun olan öğrencilerin yıllara göre işe yerleşme sayıları grafikte belirtilmiştir.

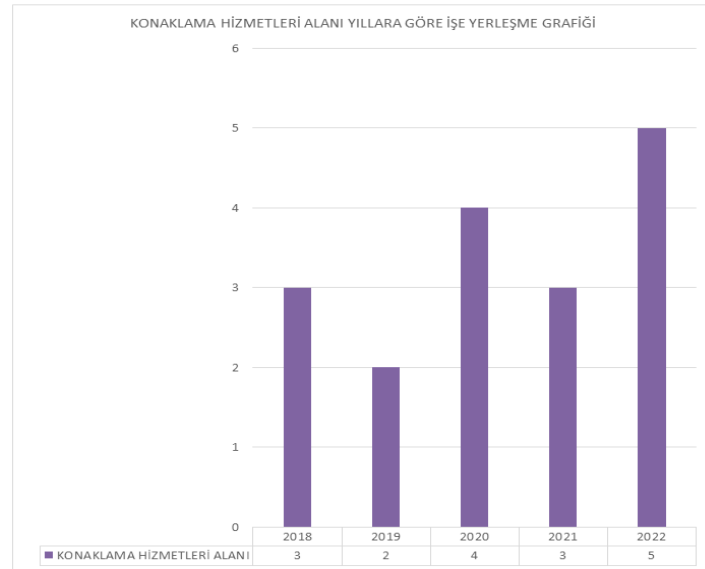
Grafik 3- Yiyecek İçecek Hizmetleri Alanı Yıllara Göre İşe Yerleşme Grafiki

2018 – 2022 yılları arasında son beş yılda yiyecek içecek hizmetleri alanından mezun olan öğrencilerin yıllara göre işe yerleşme sayıları grafikte belirtilmiştir.

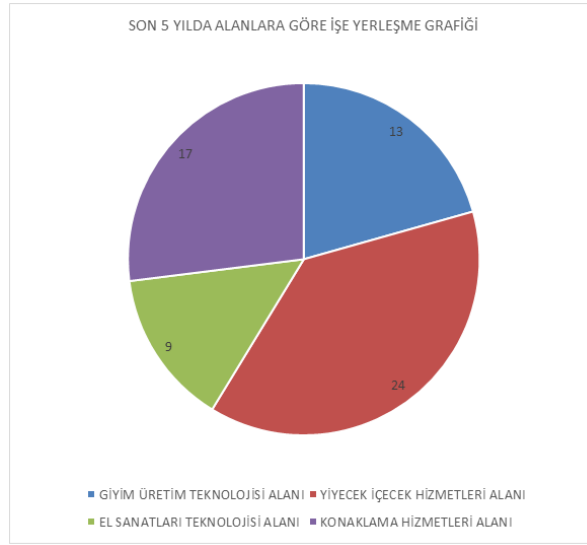
Grafik 4- El Sanatları Teknolojisi Alanı Yıllara Göre İşe Yerleşme Grafiki

2018 – 2022 yılları arasında son beş yılda el sanatları teknolojisi alanından mezun olan öğrencilerin yıllara göre işe yerleşme sayıları grafikte belirtilmiştir.

Grafik 5- Konaklama Hizmetleri Alanı Yıllara Göre İşe Yerleşme Grafiki

2018 – 2022 yılları arasında son beş yılda konaklama hizmetleri alanından mezun olan öğrencilerin yıllara göre işe yerleşme sayıları grafikte belirtilmiştir.

Grafik 6- Son 5 Yılda Alanlara Göre İşe Yerleşme Grafiği

2018 – 2022 yılları arasında son beş yılda giyim alanı, yiyecek içecek alanı, el sanatları alanı, konaklama alanlarından mezun olan öğrencilerin yıllara göre işe yerleşme sayıları grafikte belirtilmiştir.

11. BULGULAR

Yapılan araştırmalar hafif düzey zihinsel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin meslek eğitimi aldıkları özel eğitim meslek okullarının sağladıkları eğitimin yeterliliği ve istihdam sürecindeki yeri ve rolünün ne olduğu araştırılmış ve ortaya konulmuştur.

Mesleki eğitim gören mezun öğrencilerin işe yerleştirilmesi araştırılmıştır. İşverenlerin mezun öğrenciler ile ilgili bakış açısı mezun olan öğrencilerden 187 öğrenci içerisinde 63 öğrencinin işe yerleştirildiği istatistiksel verilerin karşılaştırılmasıyla elde edilmiştir.

Hafif düzey zihinsel engelli bireylerin işe yerleşme oranı tespit edilerek amaçlarda hazırladığımız sorulara yönelik bulgular sağlanmıştır. Özel eğitim hizmetleri; özel eğitim gereksinimi bulunan bireylerin yeterlilikleri, eğitim ihtiyaçları ile ilgileri ve yetenekleri çerçevesinde seviyelerini en üst seviyede kullanabilmelerini ve bir üst öğrenime seviyesine, iş ve meslek yaşamlarına, sosyal hayatta yaşama hazırlanmalarını (Özbey ve Diken, 2010).

63 öğrencinin iş istihdamında yer alması özel eğitim meslek okullarının iş sektörüne katkısını mezun öğrencilerin üçte birinin sektörde yer aldığı bulgusunu ortaya koymaktadır. 63 öğrencinin 17 tanesinin turizm sektöründe yer aldığı istatistiksel verilerden elde edilmiştir.

Ulusal Meslek Standartları Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin nitelikli eleman yetiştirme konusunda gerekli bilgiyi sunmaktadır.

12. SONUÇ ve ÖNERİLER

Mezun öğrencilerin üçte birinin iş sektöründe yer alması engelli istihdamının yetersiz düzeyde olduğunu göstermektedir. Öğrencinin istihdamında 17 tanesinin turizm sektöründe bulunması turizm sektöründe yeterli düzeyde hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin bulunmadığını göstermektedir.

İş sektöründe engelli bireylere yeterli düzeyde iş imkânının sağlanması gerekmektedir. Meslek okullarında akademik ve beceri gerektiren derslerin güncellenerek küreselleşen ve değişen teknolojiye uygun dersler haline getirilmesi önerilebilir. Ayrıca yapılan araştırma özel eğitim meslek okullarına yönelik diğer çalışmalar için örnek teşkil edebilir. Sağlanan eğitim modüllerinin öğrenci seviye ve düzeylerine uygun olması sağlanabilir (Nartgün,2007).

İş sektöründe engellilere yönelik olumsuz bakış açısını engellemek için işverenlere yönelik hizmet içi eğitimler verilmesi iş sektöründeki atılımları farklılaştıracaktır. İşe yerleştirmede işverenlerin yetersizliği giderilmelidir.

Turizm sektöründe engelli bireylere ayrılan iş alım oranı arttırılmalıdır. EPSS kursları arttırılmalıdır. Eğitim sektörü ile iş yeri arasında olumlu iklim ortamı sağlanmalıdır. Döner sermaye sistemi, okullarda yapılan etkinliklerin iş ve işlemlerin kontrolünü sağladığı gibi bu anlamda üretmeye ve rekabete de teşvik edecektir.

Yapılan çalışmalar ve elde edilen üretim seviyesi ve miktarı Engelli birey algısının değişmesinde, özel eğitime gereksinim duyan kişilerin üreten birey, topluma faydalı kişiler algısını oluşturacaktır (Kurt,2020). Özel eğitime gereksinim duyan bireylere çalışmaların önemi hakkında bilgilendirme yapılması çalışma veriminin artmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Altinkurt, N. (2008). *Özel eğitim ve iyileştirme merkezlerinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri* [Doktora Tezi], DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, A., Sarier, Y., Uysal, Ş., Aydoğdu-Özoğlu, E. & Özer, F. (2014). Türkiye’de öğretmen istihdamı politikalarının değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 20(4), 397-420.
- Çıngı, Ö. S. ve Eripek, S. (2002). Özel Gereksinimli Bireylerin İstihdamına Avrupa Penceresinden Bir Bakış. *Özel eğitim*. Anadolu Üniversitesi.
- Kurt, B. (2020). *Zihinsel engelli bireylerin istihdam sorunu ve çözüm önerileri* [YL Tezi], İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nartgün, Ş. S. (2007). Özel eğitim öğrencilerinin istihdam beklentileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 141-158
- Özbey, F. (2018). *Türkiye’de engellilerin eğitimi (Genel-mesleki)*. Engelli Bireylerin Destekli İstihdamı, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- Özbey, F. & Diken, İ. H. (2010). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin iş-meslek eğitimi ve istihdamlarına yönelik Türkiye’de yapılan araştırmaların gözden geçirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11(02), 19-42.
- Öztürk, M. (2012). *Türkiye’de engelli gerçeği raporu*. Canda Özür Olmaz Derneği.
- Şener, B. & Tanrısever, C. (2017). Lise Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Hafif Düzeyde Zihin Engelli Öğrencilerin Staj Süreçlerine İlişkin İşveren Tutumları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 380-403.
- Uzun, R. (2007). İstihdam sorunu bağlamında Türkiye’de iletişim eğitimi ve öğrenci yerleştirme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 25(2), 117-134.